

KATEDRA I SEMINARIUM HISTORII KULTURY NA UNIwersYTECIE Jagiellońskim 1920–1934

 <https://orcid.org/0000-0003-2921-3758>

Maria Stinia

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

ABSTRACT

DEPARTMENT AND SEMINAR OF THE HISTORY OF CULTURE AT THE Jagiellonian University 1920–1934

The centenary of the establishment of the first Department of History of the Polish Culture at the Jagiellonian University is a good opportunity to recall the scientific achievements in this discipline. In Krakow, in the second half of the nineteenth century, research on history of education, literature and culture was conducted at the Academy of Arts and Sciences and at the Jagiellonian University. However, it was not until Stanisław Kot's scientific activity and his appointment as an associate professor that the chair in History of the Polish Culture at the Jagiellonian University was created in 1920. His seminar on the history of culture had enjoyed significant popularity and was attended by many students. In the years 1925–1939 he promoted 22 doctors and four of his students obtained a habilitation. However, due to the political involvement of Kot, the Sanation authorities decided to abolish his chair by introducing a new law on academic schools in 1933.

Keywords: Jagiellonian University, Department and Seminar of the History of Culture, Stanisław Kot.

Słowa kluczowe: Uniwersytet Jagielloński, Katedra i Seminarium Historii Kultury, Stanisław Kot.

Szeroko rozumiana historia kultury na krakowskim uniwersytecie ma wielowiekową tradycję, lecz jej początki jako samodzielnej dyscypliny badawczej wiążą się z procesem profesjonalizacji badań naukowych, widocznym szczególnie w naukach historycznych na ziemiach polskich na przełomie XIX i XX wieku. Wcześniejsze tradycje pisarstwa poświęconego historii katedr na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz nauczaniu z zakresu kultury zostały opisane w pracy Henryka Barycza w okresie jubileu-

szu 1964 roku¹. Wyjątkowa sytuacja kultury polskiej rozwijającej się w warunkach braku niepodległego państwa spowodowała, że jej dokumentowanie i badanie stało się ważnym elementem poszerzania świadomości historycznej w społeczeństwie. Historia kultury na początku XX wieku była dziedziną dość młodą, ówczesnie dopiero definiowaną. Niejako od początku na ziemiach polskich miała szeroki zakres znaczeniowy i łączyła ze sobą działania dotyczące historii literatury i oświaty. Taki zakres zaproponował filolog, profesor UJ oraz Uniwersytetu Lwowskiego Antoni Małecki, który na posiedzeniu Wydziału Filologicznego Akademii Umiejętności zgłosił konieczność podjęcia badań nad historią literatury polskiej. W rezultacie już w 1876 roku utworzono Komisję do Badań w Zakresie Historii Literatury i Oświaty w Polsce². Obszar badawczy poszerzono o ruchy religijne, dzieje instytucji naukowych i oświatowych, czyli „umysłową produkcję narodu”³. Powołano również do życia serię wydawniczą Archiwum do Dziejów Literatury i Oświaty w Polsce, w której publikowano wyniki badań⁴. Ta definicja ewoluowała i została ponownie określona pod koniec dwudziestolecia międzywojennego w 1937 roku. Wówczas na łamach „Kwartalnika Historycznego” zamieszczono artykuł Stanisława Łempickiego oraz Kazimierza Hartleba poświęcony doświadczeniom badawczym z zakresu historii kultury. Autorzy zdefiniowali ją jako „historię prądów, z których wyrastało życie duchowe i materialne pewnej epoki, historię tego właśnie życia »wewnętrznego« w różnych jego dziedzinach, historię jego ruchu i atmosfery”⁵.

Doniosłość tematyki historii kultury zauważona została także na zjazdach historyków polskich. W roku 1890 na drugim zjeździe we Lwowie podjęto kwestię konieczności badania i dokumentowania historii szkolnictwa i sztuki (S. Windakiewicz, W. Zakrzewski, T. Korzon)⁶. Na kolejnym zjeździe, zorganizowanym w Krakowie w 1900 roku, w II sekcji podjęto tematykę historii literatury i oświaty⁷. Był to również rok jubileuszowy dla UJ i fakt ten stał się znakomitym forum do podkreślenia znaczenia historii kultury, w tym historii instytucji naukowych. Wówczas w tej sprawie głos zabrali Tadeusz Wojciechowski oraz Stanisław Zakrzewski. Wojciechowski stwierdził, że „choć strona kulturalna społeczeństwa polskiego jest mało opracowana, to jednak w historii kultury, sztuki i archeologii mamy dobre początki”⁸. Na

¹ H. Barycz, *Historia kultury, nauki i oświaty w Uniwersytecie Jagiellońskim* [w:] *Studia z dziejów Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. S. Mikucki, Kraków 1967, s. 187–189.

² J. Dybiec, *Polska Akademia Umiejętności 1872–1952*, Kraków 1993, s. 33; J. Piskurewicz, *Prima inter pares. Polska Akademia Umiejętności w latach II Rzeczypospolitej*, Kraków 1998, s. 83.

³ H. Barycz, *Rozwój historii oświaty, wychowania i kultury w Polsce*, *Historia Nauki Polskiej* w Monografiach, t. XXI, Kraków 1949, s. 17.

⁴ J. Hulewicz, *Działalność wydawnicza Akademii Umiejętności w Krakowie w zakresie historii literatury polskiej oraz historii oświaty i szkolnictwa w Polsce w latach 1873–1918*, „Pamiętnik Literacki” 1961, t. 51, z. 1, s. 53; J. Dybiec, *Polska Akademia Umiejętności...*, s. 89.

⁵ S. Łempicki, K. Hartleb, *Historia kultury*, „Kwartalnik Historyczny” 1937, R. 51, s. 436.

⁶ *Pamiętnik II zjazdu historyków*, t. II: *Obrady i uchwały*, Lwów 1890, s. 29–31.

⁷ *Pamiętnik III zjazdu historyków. Referaty*, Kraków 1900, s. VI.

⁸ *Pamiętnik III zjazdu historyków. Protokoły obrad. Posiedzenie ogólne*, wystąpienie T. Wojciechowskiego, Kraków 1901, s. 4–6.

zjeździe poznańskim w 1925 roku funkcjonowała już odrębna sekcja V, obejmująca historię kultury z historią literatury, nauki i szkolnictwa⁹.

Zbliżone postulaty badawcze zgłaszane były równolegle na zjazdach historyczno-literackich. Na krakowskim zjeździe im. Jana Kochanowskiego w 1884 roku Kazimierz Morawski wskazał na konieczność badań nad dziejami kultury polskiej i wracał do tej kwestii na każdym kolejnym zjeździe historyczno-literackim. Inicjatywy te owocowały wydaniem znakomitych prac. Były to: *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego* Kazimierza Morawskiego (Kraków 1900), *Odrodzenie i reformacja w Polsce* Józefa Szujskiego (Warszawa 1880; Kraków 1881) oraz *Studia do dziejów Uniwersytetu Krakowskiego i jego Wydziału Teologicznego w XV wieku* Jana Fijałka (Kraków 1898). Brak zdecydowanego wyodrębnienia historii kultury powodował, że badacze różnych epok tworzyli prace wpisujące się w ten zakres zainteresowań. Problematyką oświatową zajmował się Waclaw Tokarz, który opracował monografię *Ostatnie lata Hugona Kollątaja (1794–1812)* (t. I–II, Kraków 1905). Opisał jego zasługi w tworzeniu Liceum Krzemienieckiego i reformę Szkoły Głównej Krakowskiej. Prace z podobnego zakresu publikowali również Antoni Karbowski i Jan Leniek. Zwłaszcza A. Karbowski, współtwórca polskiej historii wychowania i oświaty, przez wiele lat starał się o powstanie katedry zajmującej się tą tematyką¹⁰. Można skonstatować, że przedstawiciele trzech dyscyplin badawczych stali u początków budowania środowiska historii kultury: historycy, historycy literatury i historycy wychowania.

O ostatecznym wyodrębnieniu dyscypliny naukowej możemy mówić, gdy pojawiły się oficjalne struktury w postaci katedr uniwersyteckich. Proces ten na UJ rozpoczął się w lutym 1900 roku, kiedy to z podaniem o habilitację z zakresu historii kultury zwrócił się do Wydziału Filozoficznego Feliks Kopera¹¹. Jego praca *Dary z Polski dla Erazma z Rotterdamu w Historycznym Muzeum Bazylejskim* stały się podstawą *veniae legendi* w zakresie historii kultury na ziemiach polskich i we wschodniej Europie. W planowanych wykładach zamierzał się skupić na kulturze średniowiecza w Polsce do XIII wieku, na prądach odrodzenia w epoce jagiellońskiej oraz na przeglądzie zabytków kultury bizantyńskiej we wschodniej Europie¹². Wykład habilitacyjny nosił tytuł „Przegląd źródeł do historii kultury w Polsce w XI w. i jej charakterystyka”. Habilitację zatwierdziło Ministerstwo Wyznań i Oświecenia 29 sierpnia 1900 roku. Już w półroczu letnim 1900/1901 F. Kopera, jako docent prywatny, prowadził wykłady z tej tematyki: „Pierwszy wiek chrześcijańskiej cywilizacji w Polsce” (dwie godziny tygodniowo w semestrze letnim)¹³. W kolejnym roku w semestrze zimowym miał zajęcia dotyczące kultury odrodzenia w Polsce (również

⁹ *Pamiętnik IV zjazdu historyków polskich w Poznaniu 6–8 grudnia 1925. Referaty*, Lwów 1925, s. IV.

¹⁰ A.K. Banach, *Antoni Karbowski (1856–1919)* [w:] *Złota księga Wydziału Historycznego*, red. J. Dybiec, Kraków 2000, s. 98.

¹¹ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego [dalej: AUJ], WF II 121, Teczki akt habilitacyjnych 1862–1938, Feliks Kopera; A. Bochnak, *Feliks Kopera (1871–1952)* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 13, Kraków 1967–1968, s. 636–638.

¹² AUJ, WF II 121, Teczki akt habilitacyjnych 1862–1938, Feliks Kopera, Program wykładów na trzy szkolne półrocza.

¹³ *Spis wykładów w półroczu letnim. Rok szkolny 1900/1901*, Kraków 1901, s. 16.

dwie godziny)¹⁴, a w semestrze letnim – Zygmunta Augusta i jego dworu¹⁵. W następnym roku akademickim (1902/1903) prowadził wykład „Zarys dziejów kultury w Polsce za Zygmunta Starego” (semestr letni)¹⁶. Ostatecznie skłonił się jednak ku historii sztuki.

Także kolejna habilitacja na UJ – Jana Ptaśnika – wiązała się z historią kultury¹⁷. W listopadzie 1906 roku Ptaśnik wniósł podanie o habilitację z „historii kultury w Polsce i na Zachodzie” na podstawie pracy *Z dziejów kultury włoskiego Krakowa*¹⁸. Zaproponowano ją 3 listopada 1907 roku i J. Ptaśnik został wówczas docentem prywatnym historii cywilizacji polskiej i zachodnioeuropejskiej¹⁹. W półroczu letnim prowadził wykład „Kultura rzymska a Polska w epoce piastowskiej”²⁰, w kolejnych semestrach – „Wyprawy krzyżowe w Polsce i ich znaczenie kulturalne”²¹. Po przerwie wrócił w roku akademickim 1910/1911 z wykładami: „Kultura państw włoskich w wiekach średnich i jej wpływ na Polskę” oraz „Kultura odrodzenia w Polsce i na Zachodzie”²², a także z ćwiczeniami z zakresu historii kultury Krakowa w wiekach XIII i XIV²³. Do roku akademickiego 1918/1919 prowadził następujące wykłady: „Kultura wieków średnich”, „Źródła do historii kultury Polski wieków średnich”, „Kultura Polski w epoce Bolesławów”, „Dzieje odrodzenia i reformacji w Polsce”, „Źródła do historii kultury w Polsce”, „Kultura średniowiecznego Krakowa na tle stosunków miejskich na Zachodzie”, „Życie prywatne w wiekach średnich”, „Życie w Polsce w czasach nowożytnych w wiekach XVI–XVIII”, „Budowa państwa krzyżackiego”, „Machiavelli i jego czasy”, „Historia miast i mieszczaństwa w wiekach średnich”, „Miasta w Polsce i ich organizacja”, „Czasy wypraw krzyżowych”. Prowadził ćwiczenia z zakresu historii kultury Krakowa w XIV wieku, historii kultury w Polsce („Kronika Janka z Czarnkowa jako źródło do historii obyczaju w Polsce w XIV w.”), historii kultury w Polsce („Prawa i przywileje cechowe jako źródło do historii obyczaju w Polsce”) oraz z historii cywilizacji i życia w Polsce w wiekach średnich²⁴.

W 1910 roku wnioskowano dla niego o profesurę nadzwyczajną z historii kultury, lecz cesarz zatwierdził mu tylko profesurę tytularną, co dawało jedynie prawo do

¹⁴ *Spis wykładów w półroczu zimowym. Rok szkolny 1901/1902*, Kraków 1901, s. 16.

¹⁵ *Spis wykładów w półroczu letnim. Rok szkolny 1901/1902*, Kraków 1902, s. 17.

¹⁶ *Spis wykładów w półroczu letnim. Rok szkolny 1902/1903*, Kraków 1903, s. 17.

¹⁷ U. Perkowska, *Corpus Academicorum Facultatis Philosophiae Universitatis Jagellonicae 1850–1945*, Kraków 2007, s. 301; A.K. Banach, *Jan Ptaśnik [w:] Złota księga Wydziału Historycznego*, s. 214–223; W. Bieńkowski, *Jan Ptaśnik (1876–1930) [w:] Polski Słownik Biograficzny*, t. 29, Kraków 1986, s. 303–308; J. Kolbuszewska, *Jan Ptaśnik (1876–1930) [w:] Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku*, red. J. Maternicki, współpr. L. Zaszkiłniak, Rzeszów 2007, s. 467–482.

¹⁸ M. Stinia, *Uniwersytet Jagielloński w latach 1871–1914. Modernizacja procesu nauczania*, Kraków 2014, s. 102.

¹⁹ AUJ, WF II 121, Teczki akt habilitacyjnych, pismo MWiO do Dziekanatu WF o zatwierdzeniu habilitacji zakresu cywilizacji polskiej i zachodniej europejskiej z dnia 14 XII 1907 r.

²⁰ *Spis wykładów w półroczu letnim. Rok szkolny 1907/1908*, Kraków 1908, s. 14.

²¹ *Spis wykładów w półroczu letnim. Rok szkolny 1908/1909*, Kraków 1909, s. 14.

²² *Spis wykładów w półroczu letnim. Rok szkolny 1910/1911*, Kraków 1911, s. 15.

²³ *Spis wykładów w półroczu zimowym. Rok szkolny 1911/1912*, Kraków 1911, s. 14.

²⁴ Na podstawie *Spisów wykładów* za lata od 1911/1912 do 1918/1919.

wykładów zleconych²⁵. Nie doczekawszy się decyzji o przyznaniu katedry ze strony ministerialnych władz polskich, w 1919 roku wyjechał do Lwowa, gdzie mianowano go profesorem zwyczajnym powszechnej historii średniowiecznej wraz z naukami pomocniczymi i gdzie kontynuował badania nad dziejami kultury polskiej²⁶.

Również na początku wieku XX wspomniany już A. Karbowski (w lutym 1905 r.) wniósł podanie o habilitację z dziejów wychowania i szkół²⁷. Podkreślał znaczenie badań nad historią wychowania i oświaty jako niezbędnego warunku do tworzenia współczesnych systemów i instytucji oświatowych²⁸. Była to pierwsza habilitacja z tego zakresu na ziemiach polskich. Od roku akademickiego 1913/1914 prowadził rodzaj proseminarium z historii wychowania poświęconego źródłom do dziejów szkolnictwa polskiego w okresie odrodzenia²⁹. Nie udało mu się jednak uzyskać katedry. W marcu 1914 roku otrzymał jedynie profesurę tytularną oraz możliwość prowadzenia trzygodzinnego płatnego wykładu i dwugodzinnych ćwiczeń z historii systemów pedagogicznych, ale wybuch I wojny światowej uniemożliwił realizację tych planów. Dopiero w 1919 roku, na kilka miesięcy przed śmiercią, A. Karbowski otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego (za pracę *Wychowanie fizyczne Komisji Edukacji Narodowej w świetle historii pedagogii*, Lwów 1902). Do zakończenia I wojny światowej nie udało się utworzyć zwyczajnej katedry historii wychowania i oświaty.

Równoległe w zakresie badań nad historią kultury funkcjonował ośrodek lwowski. Podobnie jak w Krakowie powstanie naukowych struktur poprzedzone było wydaniem wielu dzieł z tego zakresu. W szeroko rozumianym środowisku badaczy tworzone prace dotyczące kultury duchowej i materialnej z różnych dziedzin życia wewnętrznego. Badania nad mieszczaństwem lwowskim prowadził Władysław Łodziński³⁰. Działające tam bardzo aktywne naukowo środowisko skupione wokół historyków literatury Józefa Kallenbacha oraz Wilhelma Bruchnalskiego miało znaczący wpływ na ukształtowanie pokolenia badaczy już wyspecjalizowanych w swoich dziedzinach – Stanisława Łempickiego³¹ oraz Stanisława Kota. W Warszawie kwestiami związanymi z historią oświaty zajmowali się Teodor Wierzbowski oraz

²⁵ J. Ptaśnik, *Kultura włoska wieków średnich w Polsce*, Warszawa 1922; idem, *Miasta i mieszczaństwo w dawnej Polsce*, Kraków 1934 (wyd. 2, Warszawa 1949); idem, *Bonerowie*, „Rocznik Krakowski” 1905, t. VII, s. 1–134; idem, *Studia nad patrycjatem krakowskim*, cz. 1, „Rocznik Krakowski” 1913, t. XV, s. 2–70; cz. 2, „Rocznik Krakowski” 1914, t. XVI, s. 2–90; idem, *Kultura wieków średnich. Życie religijne i społeczne*, Warszawa 1925 (wyd. 2, 1959); idem, *Gli Italiani a Cracovia dal XVI secolo al XVIII*, Roma 1909; idem, *Papiernie w Polsce XVI wieku*, „Rozprawy Polskiej Akademii Umiejętności” 1920, t. LXII, s. 2–40; idem, *Życie żaków krakowskich*, Biblioteka Filomaty, nr 11, Lwów [ca 1934] (wyd. 2, Warszawa 1957); S. Kutrzeba, J. Ptaśnik, *Dzieje handlu i kupiectwa krakowskiego*, Kraków 1910.

²⁶ J. Kolbuszewska, op. cit., s. 474.

²⁷ AUJ, WF II 121, Teczki akt habilitacyjnych 1862–1938, Antoni Karbowski.

²⁸ A. Wałęga, *Antoni Karbowski (1856–1919) – współtwórca polskiej historii wychowania jako dyscypliny naukowej*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2005–2006, nr 21–22, s. 15–16.

²⁹ *Spis wykładów w półroczu zimowym. Rok szkolny 1913/1914*, Kraków 1913, s. 15.

³⁰ S. Łempicki, K. Hartleb, op. cit., s. 439.

³¹ W. Szulakiewicz, *Stanisław Łempicki (1886–1947). Twórca lwowskiej szkoły historii wychowania*, Toruń 2012, s. 22.

Józef Bieliński. Na Uniwersytecie Berlińskim prace badawcze prowadził z kolei Aleksander Brückner. Zaowocowały one wydaniem na początku lat 30. XX wieku trzytomowego dzieła *Dzieje kultury polskiej* (t. 1: *Od czasów przedhistorycznych do r. 1506*; t. 2: *Polska u szczytu potęgi*; t. 3: *Czasy nowsze do roku 1831*, Kraków 1930–1932)³². Na początku XX wieku wyraźnie dominowały jednak dwa ośrodki badawcze – Kraków i Lwów.

Do ostatecznego ukształtowania się uniwersyteckiej katedry historii wychowania przyczynił się S. Kot³³. Jego warsztat historyczno-literacki uformował się na Uniwersytecie Lwowskim, gdzie jako absolwent gimnazjum rzeszowskiego rozpoczął studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Franciszka I (studiował polonistykę, filologię klasyczną, pedagogikę oraz – przez dwa semestry – prawo). Jego profesorami byli wybitni historycy literatury polskiej J. Kallenbach i W. Bruchnalski, zachęcający go szczególnie do badań nad historią kultury, zwłaszcza w okresie odrodzenia³⁴. Jak ocenia H. Barycz, uczeń S. Kota, największy wpływ na jego mistrza mieli właśnie Bruchnalski³⁵ oraz docent prywatny Bolesław Mańkowski, do którego uczęszczał na seminarium z pedagogiki. Mańkowski, uczeń Wilhelma Wundta, Tuiskona Zillera i Friedricha Paulsena, uTORował Kotowi drogę do pierwszych publikacji³⁶. Na jego seminarium S. Kot napisał prace: *Andrzej Frycz z Modrzewa o wychowaniu i szkole (na tle ówczesnej literatury pedagogicznej)* oraz *Szkola Lewartowska. Z dziejów szkolnictwa ariańskiego w Polsce*. Obie zamieszczono na łamach „Muzeum”, czasopisma Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych, którego Mańkowski był wówczas redaktorem naczelnym³⁷. Kot uczestniczył również w seminarium historycznym Ludwika Finkla³⁸. Dla kształtowania jego osobowości dydaktycznej duże znaczenie miał fakt, że poznał szkołę jako praktyk – w roku szkolnym 1909/1910 pracował jako suplent w V Gimnazjum we Lwowie, ucząc historii i geografii³⁹. Egzamin nauczycielski złożył w lutym 1910 roku. Jednocześnie zapisał się na Wydział Prawa UL. Finałem jego pobytu we Lwowie był stopień doktora uzyskany w sierpniu 1909 roku na Wydziale Filozoficznym na podstawie pracy *Wpływ teorii politycznych starożytności klasycznej na idee polityczne Polski w wieku XVI, a w szczególności na Andrzeja Frycza*

³² S. Łempicki, K. Hartleb, op. cit., s. 440, 445.

³³ Szerzej na temat środowiska historyków wychowania zob. A. Meissner, R. Ślęczka, *Zachowani w pamięci. Wykaz zmarłych historyków wychowania od XVIII do XXI wieku*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2020, nr 1–2, s. 205–236; eidem, *Współcześni twórcy historii wychowania. Z badań nad historią wychowania jako dyscypliną naukową*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2021, nr 1–2, s. 60–89.

³⁴ T.P. Rutkowski, *Stanisław Kot 1885–1975. Biografia polityczna*, Warszawa 2000, s. 21.

³⁵ H. Barycz, *Stanisław Kot* [w:] S. Kot, *Polska Złotego Wieku a Europa. Studia i szkice*, wybór, przygot. i wstęp H. Barycz, Warszawa 1987, s. 16.

³⁶ H. Barycz, *Stanisław Kot* [w:] S. Kot, *Polska Złotego Wieku...*, s. 17.

³⁷ *Przyczynki do dziejów wychowania i oświaty w Polsce. I*, „Muzeum. Czasopismo Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych” 1910, R. 26, t. 3, dodatek 6, s. 5–83; J. Draus, *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1946. Portret kresowej uczelni*, Kraków 2007, s. 26, 86; T.P. Rutkowski, *Stanisław Kot...*, s. 21.

³⁸ H. Barycz, *Stanisław Kot – historyk polskiego odrodzenia i reformacji*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 1978, t. 28, s. 6; A.K. Banach, *Działalność uniwersytecka Stanisława Kota* [w:] *Stanisław Kot – uczonej i polityk. Pokłosie sesji naukowej*, red. A. Fitowa, Kraków 2001, s. 192.

³⁹ *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. V Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1910*, Lwów 1910, s. 21.

*Modrzewskiego*⁴⁰. Pod koniec lwowskiego okresu życia opublikował jeszcze pracę *Szkola Lewartowska. Z dziejów szkolnictwa arińskiego* (1910).

Na przebieg jego kariery naukowej w Krakowie duży wpływ miał kontakt ze Stanisławem Estreicherem, ówczesnym redaktorem *Encyklopedii polskiej*, który widział w Kocie potencjalnego współpracownika i który jeszcze podczas pobytu Kota we Lwowie zamówił u niego kilka artykułów (pierwotnie miał je napisać A. Karbowski, ale z powodu choroby nie mógł tego zrobić)⁴¹. Ostatecznie planów tych nie udało się zrealizować. Kiedy jednak wiosną 1910 roku Kot odwiedził Estreichera w Krakowie, zawiązała się między nimi wieloletnia przyjaźń⁴². Estreicher umożliwił młodemu uczoneму kontakty z członkami Akademii Umiejętności i udział w posiedzeniach, co z kolei pozwoliło na przedstawienie przez Kota referatu o tematyce jego pracy doktorskiej. Wystąpienie to spotkało się z życzliwym przyjęciem i poparciem Stanisława Ulanowskiego, Kazimierza Morawskiego i Ignacego Chrzanowskiego. Już w roku 1911 Kot został przyjęty w skład Komisji Literackiej oraz Komisji do Badań w Zakresie Historii Literatury i Oświaty w Polsce Akademii Umiejętności. W roku akademickim 1912/1913 otrzymał stypendium z Fundacji Wiktora Osławskiego, które następnie przedłużono mu na kolejny rok. Wpłynęło to na szybki rozwój naukowy S. Kota i umożliwiło otrzymanie katedry na UJ. Prestiżowe stypendia W. Osławskiego znacząco przyczyniały się do kształtowania kadry naukowej uniwersytetów galicyjskich⁴³. Na swoje utrzymanie Kot zarabiał pracą w IV gimnazjum realnym⁴⁴ oraz w Prywatnym Żeńskim Gimnazjum im. Królowej Jadwigi w Krakowie. Przenosiny do szkół krakowskich były możliwe za zgodą Rady Szkolnej Krajowej, a tę uzyskał dzięki poparciu inspektora szkolnego Emanuela Dworskiego. W czasie pobierania stypendium otrzymał urlop w gimnazjum i odbył podróż naukową, która objęła Paryż oraz uniwersytety i archiwa w Leuven, Rotterdamie, Amsterdamie, Hadze, Lejdzie, Genewie, Bazylei, Stuttgartarcie, Monachium, Würzburgu, Norymberdze i Augsburgu. Podróż przyniosła bardzo wymierne efekty. Pozwoliła na zebranie materiałów do trzech głównych obszarów badawczych: polskich podróży naukowych w dobie renesansu oraz baroku i neohumanizmu, francuskich ruchów pedagogicznych w XVII i XVIII wieku oraz opinii i ocen o Polsce w piśmiennictwie politycznym Europy Zachodniej od XVI do XVIII wieku.

Wybuch I wojny światowej w istotny sposób zaważył na jego późniejszych losach. Kot powrócił do Galicji i zaangażował się w działania Naczelnego Komitetu Narodowego (NKN). Miał za sobą już pewne doświadczenia polityczno-społeczne. Od gimnazjum zaangażowany był w działalność młodzieżowej niepodległościowej, socjalizującej organizacji „Promień”, a następnie Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej.

⁴⁰ A. Wałęga, *Lwowskie studia Stanisława Kota – droga do doktoratu*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2010–2011, nr 26, s. 37–58.

⁴¹ R. Dutkova, *Stanisława Kota związki z Polską Akademią Umiejętności* [w:] *Stanisław Kot – uczonej i polityk...*, s. 157.

⁴² H. Barycz, *Stanisław Kot* [w:] S. Kot, *Polska Złotego Wieku...*, s. 19.

⁴³ M. Stinia, *Fundacje stypendialne na rzecz rozwoju kadry naukowej z zakresu humanistyki w zarządzie AU i PAU w latach 1872–1939* (w druku).

⁴⁴ *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. V Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1911*, Lwów 1911, s. 29.

Ponadto na UL był przez dwa lata Przewodniczącym Towarzystwa Uniwersytetów Ludowych im. Adama Mickiewicza. W okresie działań w NKN został powołany przez Władysława Sikorskiego, zwolennika orientacji proaustriackiej, do Departamentu Wojskowego NKN, gdzie jako kierownik Biura Prasowego i Informacji redagował „Wiadomości Polskie” oraz powoływał placówki informacyjno-korespondencyjne, wykorzystując swoje kontakty z naukowcami przebywającymi w czasie wojny za granicą (W. Feldmanem w Sztokholmie czy M. Rostworowskim w Bernie szwajcarskim)⁴⁵. Po rozwiązaniu NKN w 1917 roku powrócił do nauczania w gimnazjum krakowskim.

Jego działalność polityczna w latach 1914–1917 spotkała się niechętną reakcją części grona profesorów UJ skupionych wokół romanisty Stanisława Strońskiego⁴⁶. Przełożyło się to na głosowania na Radach Wydziału Filozoficznego w sprawie jego habilitacji i miało wpływ na losy katedry. Kot przygotowywał się bardzo intensywnie i w październiku 1918 roku wniósł stosowne podanie o habilitację z historii literatury oraz przedstawił pracę *Andrzej Frycz Modrzewski. Studium z dziejów kultury polskiej w. XVI*. Złożył ją w rękopisie, co dało jego przeciwnikom możliwość powstrzymywania się od podjęcia decyzji przez rok. Wobec przedłużania się sprawy zdecydował się na zmianę zakresu habilitacji – na historię polskiej kultury umysłowej, zwłaszcza że J. Ptaśnik, nie mogąc się doczekać katedry zwyczajnej, postanowił przenieść się do Lwowa. Ostatecznie pracę o Modrzewskim opublikowała w częściach Polska Akademia Umiejętności. Dodatkowo efekty swoich podróży naukowych zamieścił Kot w książce *Rzeczpospolita Polska w literaturze politycznej Zachodu* (Kraków 1919). W głosowaniu habilitacja Kota nie uzyskała większości, ponadto (z inicjatywy S. Strońskiego) zażądano od autora deklaracji potępiającej jego działania w czasie I wojny. Nie uczynił tego, a w piśmie z 17 listopada 1919 roku podkreślił swój sprzeciw wobec deprecjonowania jego pracy w NKN⁴⁷. Uznał również działania członków Rady za niegodne środowiska uniwersyteckiego. Interwencja ówczesnego rektora S. Estreichera i rewizja postawy Rady Wydziału Filozoficznego oraz ponowne głosowanie spowodowały, że 21 lutego 1920 roku Kot został dopuszczony do colloquium. Dwa dni później odbył się jego wykład, na który stawili się całe grono Wydziału Prawa UJ ze Stanisławem Estreicherem na czele⁴⁸. Uchwałę przyjmującą habilitację Kota podjęto 12 marca oraz przedstawiono go jako kandydata do nadzwyczajnej Katedry Historii Kultury. Miała ona „wyjaśniać genezę, historię i znaczenie głównych prądów umysłowych w dziedzinie pojęć politycznych, religijnych, moralnych, literackich, wskazywać drogi szerzenia się tych prądów”⁴⁹. Utworzenie katedry pozwoliło na sformułowanie przez S. Kota programu badawczego skupionego wokół dziejów oświaty i kontaktów intelektualnych Polaków z zachodem Europy. Mimo że katedra funkcjonowała tylko 13 lat, to wytyczony program badawczy pozostał

⁴⁵ H. Barycz, *Stanisław Kot* [w:] S. Kot, *Polska Złotego Wieku...*, s. 25.

⁴⁶ S. Stroński uważał, że Kot był winien aresztowania działacza endeckiego ze Śląska, Jana Zamorskiego. T.P. Rutkowski, *Stanisław Kot...*, s. 65.

⁴⁷ AUJ, WF II 121, Teczki akt habilitacyjnych 1862–1938, Stanisław Kot.

⁴⁸ H. Barycz, *Stanisław Kot* [w:] S. Kot, *Polska Złotego Wieku...*, s. 28.

⁴⁹ Ibidem, s. 29.

aktualny przez wiele dziesięcioleci. Kot prowadził liczne wykłady, proseminaria i seminaria:

Rok akademicki 1921/1922

I trymestr

Rozwój myśli politycznej w Europie nowożytnej: okres absolutyzmu – 3 godz. tyg.
Seminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.

II trymestr

Rozwój myśli politycznej w Europie nowożytnej: okres oświecenia – 3 godz. tyg.
Seminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.

III trymestr

Rozwój myśli politycznej w Europie nowożytnej: socjalizm utopijny – 3 godz. tyg.
Seminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.
Lektura i rozbiór ustaw Komisji Edukacyjnej – 2 godz. tyg.

Rok akademicki 1922/1923

I trymestr

Historia wychowania: starożytność klasyczna i wieki średnie – 3 godz. tyg.
Kazania sejmowe Skargi – 2 godz. tyg.
Seminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.

II trymestr

Historia wychowania: okres humanistyczny – 3 godz. tyg.
Źródła do dziejów kultury polskiej w XVI wieku – 2 godz. tyg.
Seminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.

III trymestr

Stanisław Konarski – 2 godz. tyg.
Źródła do Komisji Edukacji Narodowej z lekturą ustaw – 3 godz. tyg.

Rok akademicki 1923/1924

I trymestr

Historia wychowania: okres nowożytny – 3 godz. tyg.
Źródła do Komisji Edukacji Narodowej – 2 godz. tyg.
Seminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.

II trymestr

Historia wychowania: okres nowożytny – 3 godz. tyg.

Źródła do Komisji Edukacji Narodowej – 2 godz. tyg.
 Seminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.

III trymestr

Ideologie polityczne w XVIII wieku – 3 godz. tyg.
 Seminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.

Rok akademicki 1924/1925

trymestry I–III

Rozwój polskiej literatury politycznej – 4 godz. tyg.
 Proseminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.
 Seminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.

Rok akademicki 1925/1926

trymestry I–III

Rozwój polskiej literatury politycznej – 4 godz. tyg.
 Proseminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.
 Seminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.

Rok akademicki 1926/1927

trymestry I–III

Rozwój polskiej literatury politycznej od połowy XVI wieku – 4 godz. tyg.
 Seminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.

Rok akademicki 1927/1928

trymestry I–III

Ideologia polityczna w okresie absolutyzmu – 2 godz. tyg.
 Literatura polityczna Polski za Zygmunta III – 2 godz. tyg.
 Stosunki kulturalne Polski z Zachodem – 2 godz. tyg.
 Seminarium z historii kultury umysłowej – 3 godz. tyg.
 Wykład monograficzny dla chętnych – Ideologia polityczna Europy

Rok akademicki 1928/1929

trymestry I–III

Stosunki kulturalne Polski z Zachodem od początku humanizmu – 2 godz. tyg.

Zarys historyczny głównych prądów kulturalnych w Europie oddziałujących na rozwój wychowania – 2 godz. tyg.

Seminarium z historii kultury umysłowej – 2 godz. tyg.

Ćwiczenia Henryka Barycza z historii kultury umysłowej – 2 godz. tyg. (we wszystkich trymestrach)

Wstęp do historii kultury umysłowej (H. Barycz) – w III trymestrze

Rok akademicki 1929/1930

trymestry I–III

Stosunki kulturalne Polski z Zachodem od XVI wieku – 3 godz. tyg.

Rozwój ideologii politycznej w Europie – 1 godz. tyg.

Seminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.

Seminarium z historii wychowania – 2 godz. tyg.

Rok akademicki 1930/1931

trymestry I–III

Stosunki kulturalne Polski z Zachodem (XVI–XVIII w.) – 2 godz. tyg.

Ideologia polityczna w okresie absolutyzmu – 1 godz. tyg.

Seminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.

Seminarium z historii wychowania – 2 godz. tyg.

Rok akademicki 1931/1932

trymestry I–III

Stosunki kulturalne Polski z Zachodem (XVI–XVIII w.) – 2 godz. tyg.

Ideologia polityczna w okresie absolutyzmu – 1 godz. tyg.

Seminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.

Seminarium z historii wychowania – 2 godz. tyg.

Rok akademicki 1932/1933

trymestry I–III

Historia wychowania – 3 godz. tyg.

Stosunki kulturalne Polski z Zachodem w XVII wieku – 1 godz. tyg.

Seminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.

Seminarium z historii wychowania – 2 godz. tyg.

Rok akademicki 1933/1934

trymestry I–III

Dzieje reformacji w Polsce – wykład i ćwiczenia

Zarys historii uniwersytetów w Europie – 1 godz. tyg.

Seminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.

Seminarium z historii wychowania – 2 godz. tyg.

Rok akademicki 1934/1935

trymestry I–III

Zarys historii uniwersytetów w Europie – 1 godz. tyg.

Seminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.

Seminarium z historii wychowania – 2 godz. tyg.

Rok akademicki 1935/1936

trymestry I–III

Seminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.

Seminarium z historii wychowania – 2 godz. tyg.

Rok akademicki 1936/1937

trymestry I–III

Seminarium z historii kultury polskiej – 2 godz. tyg.

Seminarium z historii wychowania – 2 godz. tyg.

doc. H. Barycz – wykład: Polacy na studiach naukowych w Rzymie w okresie odrodzenia (1440–1600) – 1 godz. tyg.

Rok akademicki 1937/1938

Brak S. Kota w wykazie zajęć.

Rok akademicki 1938/1939

Brak S. Kota w wykazie zajęć⁵⁰.

W styczniu 1921 roku otworzył swoje seminarium, które odbywało się w Collegium Novum. Uzupełnił je o proseminarium w roku akademickim 1924/1925. H. Barycz, uczeń i następca S. Kota, wspominał:

Drugim niezrównanym mistrzem i równie wytrawnym pedagogiem był prof. Kot. Skład jego bractwa był wszelako inny. Tworzyło ono również koło zamknięte, ale o bardziej zróżnicowanym profilu. Wchodzili doń historycy kultury, właściwi uczniowie S. Kota, historycy polityczni, poloniści, wreszcie outsiderzy innych kierunków, a nawet wydziałów. Jeszcze wyraziściej zaznaczyły się przeciwieństwa na tle społecznym. Profesor uchodził za radykała, antyklerykała i wolnomyśliciela, a także filosemitę. Z tej racji młodzież narodowo-demokratyczna i korporancka coraz silniej utwierdzająca swe wpływy w uniwersytecie w pewnym momencie próbowała urządzić mu na wykładzie demonstrację. Ale już po pierwszych okrzykach i szuraniami nogami Profesor opanował momentalnie sytuację. Wstawszy od katedry, wystąpił ostro przeciwko metodom pajdokracji i wyprosił demonstrantów z sali. Ta nieudana demonstracja była następstwem stanowiska profesora na Radzie Wydziału przeciw wprowadzeniu *numerus clausus* dla Żydów; jego referat w tej sprawie zdecydował o wypowiedzeniu się większości Rady przeciw zastosowaniu tego ograniczenia. Nic dziwnego, że seminarium było licznie frekwentowane przez Żydów, a także przez pewną ilość studentów o przekonaniach lewicowych. Dość tu wymienić wspomnianego Marka Weisbluma, komunistę, czy Wandę Wasilewską, która wzięła pracę o skrajnym społecznie unitarianinie Marcinie Czechowicu i ostatecznie jej nie napisała. W kole słuchaczy Profesora znaleźli się również studenci diametralnie innych przekonań. Uczęszczał na wykłady o dziejach tolerancji religijnej Tadeusz Bielecki, późniejszy przywódca Młodzieży Wszechpolskiej i następca R. Dmowskiego. Stale pojawiali się studenci jezuicy: po ks. S. Bednarskim, autorze gruntownej książki *Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce*, zjawiał się ks. J. Chechelski, dziś jeden z kierowników Radia Watykańskiego, a potem ks. K. Drzymała. Złośliwa fama głosiła, że obsyłali seminarium i wykłady Kota dlatego, ażeby mieć kontrolę nad tym, co głosi ich pryncypialny przeciwnik. W rzeczywistości ogromną większość słuchaczy przyciągała wybitna indywidualność Profesora, jego szerokie horyzonty umysłowe, dobre orientowanie się zarówno w problematyce kultury starogreckiej, jak w prądach społecznych, intelektualnych i pedagogicznych XIX i XX w., możliwość rzetelnego pogłębienia wiedzy, staranna opieka nad prowadzonymi pracami, wreszcie niespotykany dynamizm i aktywność naukowa⁵¹.

⁵⁰ Wykaz sporządzono na podstawie *Spisów wykładów w Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1920–1939*.

⁵¹ Wersja pochodzi z rękopiśmiennego tekstu H. Barycza, na którym widoczne są zaznaczenia cenzora. Urzędnik nakazywał skreślić wszędzie nazwisko S. Kota. Archiwum Nauki PAN i PAU [dalej: AN PAN i PAU], K III – 161, Henryk Barycz (materiały w porządkowaniu).

Tak więc w seminarium uczestniczyli komuniści, socjaliści, konserwatyści, ewangelicy, katolicy, księża i studenci żydowscy. Gdy okazało się, że udział w nich oznacza ciężką pracę, entuzjazm nieco ostygł, a liczba seminarzystów ustaliła się na poziomie 15–20 osób⁵². Podstawę podejmowanych prac stanowiły obszerna lektura oraz ćwiczenia źródłowe. Zdaniem Kota była to najlepsza droga kierowania rozwojem studentów. Profesor udzielał przy tym wskazówek i konsultacji. Barycz w biografii swojego mistrza ocenił, że miał on uzdolnienia pedagogiczne i był entuzjastycznie usposobiony do szerzenia wiedzy⁵³. W seminarium brało udział wielu studentów mających ambicje naukowe. Należeli do nich: Henryk Barycz, Stanisław Bednarski SJ⁵⁴, Józef Chechelski SJ, Kazimierz Drzymała SJ, Józef Feldman, William John Rose⁵⁵, Stanisław Szczotka, Marek Wajsbium, Wiktor Weintraub.

W październiku 1926 roku seminarium otrzymało etat asystenta, którym został Henryk Barycz⁵⁶. Było to możliwe dzięki uzyskaniu przez niego stopnia doktora na podstawie trzech szkiców poświęconych Marcinowi Krowickiemu, Janowi Mączyńskiemu i Piotrowi Kmicie⁵⁷. Pełnił tę funkcję przez cały okres istnienia katedry⁵⁸. Habilitował się w 1935 roku na podstawie znakomitej pracy *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu*⁵⁹. Kot podejmował starania o utworzenie katedry wychowania dla powstałego na UJ w 1921 roku Studium Pedagogicznego. Miał nawet swojego kandydata – Stanisława Tynca – ale tej idei nie udało się urzeczywistnić. W 1929 roku zostało natomiast powołane drugie seminarium z historii wychowania, dzięki czemu udało się połączyć badania z zakresu kultury z ideologiami wychowawczymi i historią oświaty⁶⁰. Odbywało się ono w pomieszczeniach Collegium Phisicum i było obowiązkowe dla przyszłych nauczycieli. Wśród słuchaczy znalazło się wielu późniejszych badaczy i intelektualistów oraz polityków. Uczęszczali tam między innymi: Jan Hulewicz, Stanisław Skrzyszewski, Maria Czapska, Jerzy Turowicz, Wanda Wasilewska, Baruch Strich, Rachela Horowitz, Adolf Mahler, Wanda Bobkowska, Mieczysława Miterzanka, Judyta Freylichówna⁶¹. Kot miał dobre

⁵² A.K. Banach, *Działalność uniwersytecka Stanisława Kota...*, s. 196.

⁵³ H. Barycz, *Stanisław Kot* [w:] S. Kot, *Polska Złotego Wieku...*, s. 45; A.K. Banach, *Działalność uniwersytecka Stanisława Kota...*, s. 197.

⁵⁴ S. Cieślak, *Stanisław Bednarski SJ i prof. Stanisław Kot: uczeń i mistrz*, „Studia Historiae Scientiarum” 2018, t. 17, s. 119–149.

⁵⁵ P. Auty, *William J. Rose*, „Slavonic and East European Review” 1969, vol. 47, no. 108, s. 8–10. Na seminarium napisał pracę o Konarskim wydaną w Londynie w 1929 r. (*Stanislas Konarski: Reformer of Education in 18th Century Poland*); T. Pudłocki, *An Amateur Peacemaker or an Ambassador of Anglo-Saxon-Polish Rapprochement – William John Rose during the Paris Peace Conference* [w:] *Polish and Irish Struggles for Self-Determination: Living near Dragons*, eds. G. Chimiak, B. Cierlik, Newcastle upon Tyne 2020, s. 31–51.

⁵⁶ J. Dybiec, *Henryk Barycz (1901–1994)*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1995, R. 40, z. 1, s. 136.

⁵⁷ AUJ, WF II 121, Teczki akt habilitacyjnych 1862–1938, Henryk Barycz.

⁵⁸ AUJ, S II 857, Katedra Historii Kultury 1926–1934. Pisma Dziekana Wydziału Filozoficznego o przydzieleniu asystentury etatowej do Seminarium Historii Kultury.

⁵⁹ AUJ, WF II 121, Teczki akt habilitacyjnych 1862–1938, Henryk Barycz.

⁶⁰ *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok szkolny 1929/1930*, Kraków 1930, s. 63.

⁶¹ H. Barycz, *Rozwój historii oświaty...*, s. 33.

przygotowanie dydaktyczne jeszcze z seminarium B. Mańkowskiego, zdał trudny państwowy egzamin nauczycielski oraz odbył praktykę w gimnazjach Lwowa i Krakowa, dlatego świetnie nadawał się do prowadzenia tego seminarium. Zakres prac badawczych obejmował wówczas polską myśl pedagogiczną, związki edukacyjne Polski z zachodem Europy w epoce odrodzenia, oświeceniowe reformy edukacyjne, szkolnictwo w okresie reformacji, Komisję Edukacji Narodowej oraz reformy szkolne Konarskiego. W archiwum UJ zachowały się liczne prace z tego seminarium, opatrzone minirecenzjami Kota. Zwracał w nich uwagę przede wszystkim na kwestię doboru wykorzystanych źródeł, pełnię zaprezentowanego materiału i przeprowadzone wnioskowanie. Z uwag tych wynika, że prace były referowane podczas seminarium. Przy ich opracowaniu wykorzystywano literaturę obcojęzyczną, głównie francuską i niemiecką⁶². Od seminarzystów wymagano regularnych sprawozdań, często też dyskutowano nad problemami stojącymi przed młodymi badaczami. Kot udzielał wskazówek bibliograficznych, wskazywał możliwości prowadzenia badań archiwalnych, a także skutecznie popierał prośby podopiecznych o stypendia z PAU oraz Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, ułatwiał również druk prac na łamach czasopisma „Reformacja w Polsce”. Publikowali tam między innymi: Ludwik Chmaj, Henryk Barycz, Józef Feldman, Stanisław Bodniak, Marek Wajsbłum, Maria Czapska, Stanisław Szczotka, Kazimierz Lepszy, Alina Kawecka-Gryczowa, Władysław Pocięcha, Leszek Hajdukiewicz⁶³. Na zajęciach duży nacisk kładziono też na szeroki kontekst zarówno polskich, jak i europejskich prądów kulturowych⁶⁴.

Do najważniejszych postaci, które uczestniczyły w seminarium Kota do 1939 roku, należy zaliczyć Stanisława Bednarskiego, historyka Kościoła, a zwłaszcza szkół jezuickich (*Geneza Akademii Wileńskiej*, Wilno 1929; *Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce*, Kraków 1933) i Wandę Bobkowską, historyczkę wychowania (*Nowe prądy w szkolnictwie ludowym w początku XIX w.*, Kraków 1928)⁶⁵, a także następców Profesora na powojennych katedrach na UJ – Henryka Barycza, historyka nauki oświaty i wychowania (*Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu*, Kraków 1935; *Historia szkół nowodworskich*, Kraków 1939–1947) i Jana Hulewicza, historyka nauki i oświaty (*Udział Galicji w walce o szkołę polską 1899–1914*, Warszawa 1934; *Studia Polaków w uniwersytetach obcych w latach 1880–1914*, Kraków 1935; *Sprawa wyższego wykształcenia kobiet w Polsce w wieku XIX*, Kraków 1938). Wśród studentów byli ponadto Ludwik Chmaj, który opracował kulturalne i religijne życie braci polskich, Stanisław Bodniak zajmujący się dziejami reformacji, piśmiennictwa, książki i dyplomacji w okresie nowożytnym⁶⁶ oraz

⁶² AUJ, Z II 69, Z III 70, Seminarium z historii kultury – prace seminaryjne.

⁶³ Spis osób został przygotowany na podstawie roczników I–X czasopisma „Reformacja w Polsce” (1921–1939).

⁶⁴ M. Stinia, *Katedra i Zakład Historii Kultury i Oświaty w Uniwersytecie Jagiellońskim 1920–2020*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” (w druku).

⁶⁵ W. Szulakiewicz, *Wanda Bobkowska (1880–1948). Szkic z historii polskiej historiografii edukacyjnej*, Rzeszów 1998, s. 17.

⁶⁶ H. Barycz, *Rozwój historii oświaty...*, s. 67.

Marek Wajsblum koncentrujący się na myśli trynitarńskiej. Należy jeszcze wspomnieć o Judycie Freylichównie, która doktoryzowała się na UJ na podstawie pracy seminaryjnej *Ideal wychowawczy szlachty polskiej w XVI i początku XVII wieku*, Mieczysławie Miterze-Dobrowolskiej (doktorat w 1931 r.: *Działalność pedagogiczna Adama ks. Czartoryskiego generała ziem podolskich*) i Melanii Skorzepliance (doktorat w 1931 r.: *Feliks Oraczewski, rektor Krakowskiej Szkoły Głównej*, Kraków 1935)⁶⁷.

Kot był zwolennikiem logicznego i krytycznego myślenia, potrafił łączyć studentów w grupy do pracy nad wspólnym projektem, jakim była kartoteka do publikacji *Źródła do życia umysłowego w Polsce do końca wieku XVIII*. Stworzył podstawy biblioteki seminaryjnej, nabytki do niej ściągał z całej Europy, przywoził z podróży naukowych, dokonywał zakupów oraz otrzymywał w darze⁶⁸. W rezultacie biblioteka była zaopatrzona w najnowszą literaturę z zakresu szeroko rozumianej kultury umysłowej, politycznej, moralnej, religijnej i pedagogicznej.

Duża aktywność organizacyjna i naukowa S. Kota⁶⁹ oraz powodzenie seminariów i wykładów z historii kultury spowodowały, że w styczniu 1923 roku Rada Wydziału Filozoficznego wystąpiła z wnioskiem o profesurę zwyczajną, lecz sprzeciw Ministra Skarbu (uzasadniany trudną sytuacją gospodarczą i problemami budżetowymi) nie pozwolił na realizację tego wniosku. Udało się to zrobić w kolejnym roku. W październiku 1924 roku katedra została przekształcona w katedrę zwyczajną⁷⁰. Dalsze istnienie katedry historii kultury na UJ stało się jednak pod znakiem zapytania, ponieważ Kotowi zaproponowano katedrę zwyczajną historii wychowania i doktryn pedagogicznych w Warszawie. Oferta została przez niego przyjęta. Oficjalny wniosek do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wpłynął w lutym 1926 roku, ale po zamachu majowym Kot nie przeniósł się do stolicy. Początkowo zachował ostrożność w ocenie zamachu, po pewnym czasie jednak przyjął stanowisko bardziej krytyczne. Uczestniczył w Kongresie Obrony Prawa i Wolności Ludu, był też współautorem listu protestacyjnego w obronie więźniów brzeskich i publikacji *W obronie wolności szkół akademickich*⁷¹. Gdy w 1933 roku władze sanacyjne zdecydowały się na zmianę ustawy o szkołach akademickich, przy tej okazji podjęto decyzję o likwidacji 52 katedr w szkołach wyższych od 1 października tego roku. Był to kolejny etap zwiększania wpływów rządzących w szkolnictwie wyższym⁷². Starano się w ten sposób zmienić oblicze ideowe uczelni oraz uspokoić nastroje wśród studentów. Skasowano wówczas część katedr na kilku polskich uniwersytetach, a jednocześnie wsparło Uniwersytet Warszawski, tworząc tam 16 nowych. Na UJ

⁶⁷ AUJ, WF 478, Akta egzaminów doktorskich, Melania Skorzeplianka.

⁶⁸ AUJ, Z I 68, Seminarium z historii kultury.

⁶⁹ Wydał w tym czasie: *Historię wychowania. Zarys podręcznikowy* (Warszawa 1924), krytyczne opracowanie *Powrotu posła J.U. Niemcewicza* (Biblioteka Narodowa, Kraków 1919) i *Reformę szkolną Konarskiego* (Kraków 1923). Odbył również podróże naukowe do Francji i Włoch.

⁷⁰ T.P. Rutkowski, *Działalność polityczna Stanisława Kota w dwudziestoleciu międzywojennym* [w:] *Stanisław Kot – uczonej i polityk*, s. 69.

⁷¹ *Ibidem*, s. 45.

⁷² J. Sadowska, *Ku szkole na miarę Drugiej Rzeczypospolitej. Geneza, założenia i realizacja reformy Jędrzejewiczowskiej*, Białystok 2001, s. 285.

zlikwidowano siedem katedr, spośród których cztery były obsadzone przez czynnych profesorów: historyka kultury Stanisława Kota, historyka sztuki Juliana Pagaczewskiego, ekonomistę Adama Heydla i chirurga Jana Glatzla. Ówczesny rektor uczelni, profesor Stanisław Maziarski, skomentował tę decyzję stwierdzeniem, że zwinięto katedry naukowo wybitnie czynne, rozwijające pierwszorzędą działalność pedagogiczną, i że dokonano tego wbrew opinii fachowców⁷³.

Likwidacja katedry Kota wiązała się z wyjątkową niechęcią do niego Janusza Jędrzejewicza. Współpracownik Jędrzejewicza, wiceminister MWRiOP Bronisław Żongołłowicz, tak wspominał działania swojego przełożonego:

Dąży zawsze do celów chwilowych, do efektów najbliższych i zewnętrznych [...]. Np. wstawiając artykuł do pragmatyki profesorskiej o przenoszeniu w stan nieczynny profesorów z powodu zwinięcia wydziału, oddziału, lub reformy studiów – ma na myśli przede wszystkim usunięcie z katedry Kota, o czym wyraźnie mi mówił – nie baczy na to, jakie skutki wynikną z tego artykułu w psychice profesorów, jaką niepewność stworzy dla każdego profesora w jego pracy, związanej z katedrą, którą Minister w każdej chwili może zwinąć...⁷⁴

Rada Wydziału Filozoficznego UJ wystąpiła z memoriałem do MWRiOP przeciwko likwidacji katedry. W obszernym piśmie zwracano uwagę na istnienie katedr powołanych do badań nad kulturą jeszcze za czasów austriackich oraz na doniosłość powołania katedry w okresie, gdy takie jednostki powstawały na uniwersytetach francuskich, niemieckich i amerykańskich. Zwracano uwagę na znaczenie istniejącej przy seminarium profesjonalnej biblioteki, która była najlepiej zaopatrzoną biblioteką w Polsce, zwłaszcza gdy chodziło o literaturę do dziejów kontaktów umysłowych Polski z zagranicą. Wspomniano o dezorganizacji studiów nauczycielskich (Kot prowadził wykłady z historii wychowania). Ponadto zauważono, że 27 wychowanków jest w trakcie prac badawczych przygotowanych w celu uzyskania stopni naukowych i podjęta decyzja pozbawia ich wsparcia oraz opieki naukowej. Podkreślano również zasługi S. Kota dla rozwoju badań nad polską kulturą i jego aktywność w gremiach naukowych (członkostwo czynne Wydziału Filologicznego PAU od 1928 roku, członkostwo w Lwowskim Towarzystwie Naukowym, Królewsko-Czeskim Towarzystwie Naukowym w Pradze, Międzynarodowym Komitecie Hugona Grotiusa w Pradze czy francuskiej Société de l'Histoire du Protestantisme Français w Paryżu). Podkreślano, że Kot był wielokrotnie zapraszany przez uniwersytety polskie na ich katedry (Lwów 1920, Poznań 1925, Warszawa 1926)⁷⁵. Niestety władze nie przyjęły tych argumentów i Stanisława Kota w wieku zaledwie 48 lat przeniesiono w stan nieczynny. Pozostał jednak na stanowisku docenta z możliwością prowadzenia seminarium z historii kultury i wychowania, ale bez możliwości egzaminowania. Ostateczna likwidacja katedry nastąpiła 31 marca 1934 roku. Podjęto jeszcze starania o obsadzenie przez

⁷³ Eadem, *Jędrzejewiczowska reforma oświaty w latach 1932–1933*, rozprawa doktorska, repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku, s. 405.

⁷⁴ B. Żongołłowicz, *Dzienniki 1930–1936*, oprac. D. Zamojska, Warszawa 2004, s. 386.

⁷⁵ AN PAN i PAU, K III – 161, Henryk Barycz (materiały w porządkowaniu). Pismo Wydziału Filozoficznego do MWRiOP w sprawie likwidacji katedr na UJ.

niego katedry historii literatury, lecz i ta propozycja Senatu Akademickiego UJ spotkała się ze sprzeciwem MWRiOP⁷⁶.

W tym krótkim okresie istnienia katedra miała jednak imponujący dorobek. W latach 1925–1933 Kot wypromował 22 doktorów oraz wyhabilitował Stanisława Tynca i Kazimierza Dobrowolskiego. Jego kolejni uczniowie habilitowali się już po likwidacji katedry, co pozbawiało go możliwości recenzowania prac, dlatego jego opinie o ich dokonaniach, jak było to w przypadku H. Barycza i J. Hulewicza, sygnował Jan Dąbrowski⁷⁷. Powstanie katedry i działalność seminarium miały doniosłe skutki dla rozwoju badań nad historią kultury, nauki i oświaty w dwudziestolecu międzywojennym. Powstała krakowska szkoła historii kultury, która wiązała się z działalnością S. Kota i jego uczniów, zwłaszcza H. Barycza, J. Hulewicza, S. Bodniaka, S. Bednarskiego⁷⁸. Zaowocowało to licznymi opracowaniami monograficznymi, syntezami oraz wydawnictwami źródłowymi. Badania zespołu pod kierunkiem Jerzego Maternickiego nad środowiskami historyków w II Rzeczypospolitej jednoznacznie potwierdzają rolę Krakowa jako przodującego ośrodka w zakresie historii kultury⁷⁹. Główne kierunki badań skoncentrowane były na dorobku poszczególnych epok (zwłaszcza odrodzenia i oświecenia), kontaktach intelektualnych z zagranicą oraz historii instytucji naukowych i oświatowych. Są one kontynuowane do dziś, a powstała wówczas biblioteka nadal stanowi zaplecze naukowe dla badaczy i uczestników seminariów.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności
K III – 161, Henryk Barycz (materiały w porządkowaniu)

Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego
S II 857, Katedra Historii Kultury 1926–1934. Pisma Dziekana Wydziału Filozoficznego
o przydzieleniu asystentury etatowej do Seminarium Historii Kultury

⁷⁶ M. Barcik, *Próba powołania Stanisława Kota na Katedrę Historii Literatury Polskiej w Uniwersytecie Jagiellońskim*, „Ruch Literacki” 1993, nr 5, s. 631–642.

⁷⁷ H. Barycz, *Historia kultury, nauki i oświaty w Uniwersytecie Jagiellońskim* [w:] *Studia z dziejów...*, s. 213.

⁷⁸ W. Marmon, *Krakowskie środowisko historyczne w latach 1918–1939*, Kraków 1995, s. 20.

⁷⁹ J. Maternicki, *Polskie środowisko historyczne w latach 1918–1939. Założenia metodologiczne badań, ich organizacja i dotychczasowe wyniki*, Warszawa 1986; *Środowisko historyczne II Rzeczypospolitej. Materiały konferencji naukowych w Krakowie i Lublinie 1984 i 1985*, red. J. Maternicki, Warszawa 1986; *Środowisko historyczne II Rzeczypospolitej, cz. 2: Materiały konferencji naukowych w Cedzynie i Białymstoku w 1986 i 1987*, red. J. Maternicki, Warszawa 1987; *Środowiska historyczne II Rzeczypospolitej, cz. 3: Materiały konferencji naukowej w Krakowie w 1988 r.*, red. J. Maternicki, Warszawa 1989; *Środowiska historyczne II Rzeczypospolitej, cz. 4: Materiały konferencji naukowej w Krynicy w 1989 roku*, red. J. Maternicki, Warszawa 1990; *Środowiska historyczne II Rzeczypospolitej, cz. 5*, red. J. Maternicki, Warszawa 1990.

- Z I 68, Seminarium z historii kultury
Z II 69, Z III 70, Seminarium z historii kultury
WF II 121, Teczki akt habilitacyjnych 1862–1938, Antoni Karbowski
WF II 121, Teczki akt habilitacyjnych 1862–1938, Feliks Kopera
WF II 121, Teczki akt habilitacyjnych 1862–1938, Henryk Barycz
WF II 121, Teczki akt habilitacyjnych 1862–1938, Stanisław Kot
WF 478, Akta egzaminów doktorskich, Melania Skorzeplianka

Opracowania

- Auty P., *William J. Rose*, „Slavonic and East European Review” 1969, vol. 47, no. 108, s. 8–10.
- Banach A.K., *Antoni Karbowski (1856–1919)* [w:] *Złota księga Wydziału Historycznego*, red. J. Dybiec, Kraków 2000, s. 97–105.
- Banach A.K., *Działalność uniwersytecka Stanisława Kota* [w:] *S. Kot – uczonej i polityk. Pokłosie sesji naukowej*, red. A. Fitowa, Kraków 2001, s. 191–198.
- Banach A.K., *Jan Ptaśnik* [w:] *Złota księga Wydziału Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. J. Dybiec, Kraków 2000, s. 214–223.
- Barcik M., *Próba powołania Stanisława Kota na Katedrę Historii Literatury Polskiej w Uniwersytecie Jagiellońskim*, „Ruch Literacki” 1993, nr 5, s. 631–642.
- Barycz H., *Historia kultury, nauki i oświaty w Uniwersytecie Jagiellońskim* [w:] *Studia z dziejów Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. S. Mikucki, Kraków 1967, s. 185–222.
- Barycz H., *Rozwój historii oświaty, wychowania i kultury w Polsce*, Historia Nauki Polskiej w Monografiach, t. XXI, Kraków 1949.
- Barycz H., *Stanisław Kot* [w:] S. Kot, *Polska Złotego Wieku a Europa. Studia i szkice*, wybór, przygotowanie i wstęp H. Barycz, Warszawa 1987, s. 5–88.
- Barycz H., *Stanisław Kot – historyk polskiego odrodzenia i reformacji*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 1978, t. 28, s. 5–22.
- Bieńkowski W., *Jan Ptaśnik (1876–1930)* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 29, Kraków 1986, s. 303–308.
- Bochnak A., *Feliks Kopera (1871–1952)* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 13, Kraków 1967–1968, s. 636–638.
- Cieślak S., *Stanisław Bednarski SJ i prof. Stanisław Kot: uczeń i mistrz*, „Studia Historiae Scientiarum” 2018, t. 17, s. 119–149.
- Draus J., *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1946. Portret kresowej uczelni*, Kraków 2007.
- Dutkowska R., *Stanisława Kota związki z Polską Akademią Umiejętności* [w:] *Stanisław Kot – uczonej i polityk. Pokłosie sesji naukowej*, red. A. Fitowa, Kraków 2001, s. 157–165.
- Dybiec J., *Henryk Barycz (1901–1994)*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1995, R. 40, z. 1, s. 135–159.
- Dybiec J., *Polska Akademia Umiejętności 1872–1952*, Kraków 1993.
- Dybiec J., *Stanisław Kot (1885–1975)* [w:] *Złota księga Wydziału Historycznego*, red. J. Dybiec, Kraków 2000, s. 258–270.
- Hulewicz J., *Działalność wydawnicza Akademii Umiejętności w Krakowie w zakresie historii literatury polskiej oraz historii oświaty i szkolnictwa w Polsce w latach 1873–1918*, „Pamiętnik Literacki” 1961, t. 51, z. 1, s. 151–171.

- Kolbuszewska J., *Jan Ptaśnik (1876–1930)* [w:] *Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku*, red. J. Maternicki, współpr. L. Zaszkiłniak, Rzeszów 2007, s. 467–482.
- Kot S., *Historia wychowania. Zarys podręcznikowy*, Warszawa 1924.
- Kot S., *Reforma szkolna Konarskiego*, Kraków 1923.
- Kutrzeba S., Ptaśnik J., *Dzieje handlu i kupiectwa krakowskiego*, Kraków 1910.
- Łempicki S., Hartleb K., *Historia kultury*, „Kwartalnik Historyczny” 1937, R. 51, s. 435–453.
- Marmon W., *Krakowskie środowisko historyczne w latach 1918–1939*, Kraków 1995.
- Maternicki J., *Polskie środowisko historyczne w latach 1918–1939. Założenia metodologiczne badań, ich organizacja i dotychczasowe wyniki*, Warszawa 1986.
- Meissner A., Ślęczka R., *Współcześni twórcy historii wychowania. Z badań nad historią wychowania jako dyscypliną naukową*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2021, nr 1–2, s. 60–89.
- Meissner A., Ślęczka R., *Zachowani w pamięci. Wykaz zmarłych historyków wychowania od XVIII do XXI wieku*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2020, nr 1–2, s. 205–236.
- Niemcewicz J.U., *Powrót posła*, oprac. S. Kot, Biblioteka Narodowa, Kraków 1919.
- Pamiętnik II zjazdu historyków*, t. II: *Obrady i uchwały*, Lwów 1890.
- Pamiętnik III zjazdu historyków. Protokoły obrad. Posiedzenie ogólne*, wystąpienie T. Wojciechowskiego, Kraków 1901.
- Pamiętnik III zjazdu historyków. Referaty*, Kraków 1900.
- Pamiętnik IV zjazdu historyków polskich w Poznaniu 6–8 grudnia 1925. Referaty*, Lwów 1925.
- Perkowska U., *Corpus Academicorum Facultatis Philosophiae Universitatis Iagellonicae 1850–1945*, Kraków 2007.
- Piskurewicz J., *Prima inter pares. Polska Akademia Umiejętności w latach II Rzeczypospolitej*, Kraków 1998.
- Przyczynki do dziejów wychowania i oświaty w Polsce. I*, „Museum. Czasopismo Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych” 1910, R. 26, t. 3, dodatek 6, s. 5–83.
- Ptaśnik J., *Bonerowie*, „Rocznik Krakowski” 1905, t. VII, s. 1–134.
- Ptaśnik J., *Gli Italiani a Cracovia dal XVI secolo al XVIII*, Roma 1909.
- Ptaśnik J., *Kultura wieków średnich. Życie religijne i społeczne*, Warszawa 1925 (wyd. 2, 1959).
- Ptaśnik J., *Kultura włoska wieków średnich w Polsce*, Warszawa 1922.
- Ptaśnik J., *Miasta i mieszczaństwo w dawnej Polsce*, Kraków 1934 (wyd. 2, Warszawa 1949).
- Ptaśnik J., *Papiernie w Polsce XVI wieku*, „Rozprawy Polskiej Akademii Umiejętności” 1920, t. LXII, s. 2–40.
- Ptaśnik J., *Studia nad patrycjatem krakowskim*, „Rocznik Krakowski” 1913, t. XV, s. 23–95.
- Ptaśnik J., *Życie żaków krakowskich*, Biblioteka Filomaty, nr 11, Lwów [ca 1934] (wyd. 2, Warszawa 1957).
- Pudłocki T., *An Amateur Peacemaker or an Ambassador of Anglo-Saxon-Polish Rapprochement – William John Rose during the Paris Peace Conference* [w:] *Polish and Irish Struggles for Self-Determination: Living near Dragons*, eds. G. Chimiak, B. Cierlik, Newcastle upon Tyne 2020, s. 31–51.
- Rose W.J., *Stanislas Konarski: Reformer of Education in 18th Century Poland*, London 1929.
- Rutkowski T.P., *Działalność polityczna Stanisława Kota w dwudziestoleciu międzywojennym* [w:] *Stanisław Kot – uczonej i polityk. Pokłosie sesji naukowej*, red. A. Fitowa, Kraków 2001, s. 41–60.
- Rutkowski T.P., *Stanisław Kot 1885–1975. Biografia polityczna*, Warszawa 2000.

- Sadowska J., *Jędrzejewiczowska reforma oświaty w latach 1932–1933*, praca doktorska, repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku.
- Sadowska J., *Ku szkole na miarę Drugiej Rzeczypospolitej. Geneza, założenia i realizacja reformy Jędrzejewiczowskiej*, Białystok 2001.
- Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok szkolny 1929/1930*, Kraków 1930.
- Spisy wykładów w Uniwersytecie Jagiellońskim za lata 1900/1901–1938/1939*, Kraków 1901–1939.
- Sprawozdanie Dyrekcji c.k. V Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1910*, Lwów 1910.
- Sprawozdanie Dyrekcji c.k. V Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1911*, Lwów 1911.
- Stinia M., *Fundacje stypendialne na rzecz rozwoju kadry naukowej z zakresu humanistyki w zarządzie AU i PAU w latach 1872–1939* (w druku).
- Stinia M., *Katedra i Zakład Historii Kultury i Oświaty w Uniwersytecie Jagiellońskim 1920–2020*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” (w druku).
- Stinia M., *Uniwersytet Jagielloński w latach 1871–1914. Modernizacja procesu nauczania*, Kraków 2014.
- Szulakiewicz W., *Stanisław Łempicki (1886–1947). Twórca lwowskiej szkoły historii wychowania*, Toruń 2012.
- Szulakiewicz W., *Wanda Bobkowska (1880–1948). Szkic z historii polskiej historiografii edukacyjnej*, Rzeszów 1998.
- Środowisko historyczne II Rzeczypospolitej*, cz. 2: *Materiały konferencji naukowych w Cezdynie i Białymstoku w 1986 i 1987*, red. J. Maternicki, Warszawa 1987.
- Środowiska historyczne II Rzeczypospolitej*, cz. 3: *Materiały konferencji naukowej w Krakowie w 1988 r.*, red. J. Maternicki, Warszawa 1989.
- Środowiska historyczne II Rzeczypospolitej*, cz. 4: *Materiały konferencji naukowej w Krynicy w 1989 roku*, red. J. Maternicki, Warszawa 1990.
- Środowiska historyczne II Rzeczypospolitej*, cz. 5, red. J. Maternicki, Warszawa 1990.
- Środowisko historyczne II Rzeczypospolitej. Materiały konferencji naukowych w Krakowie i Lublinie 1984 i 1985*, red. J. Maternicki, Warszawa 1986.
- Wałęga A., *Antoni Karbowski (1856–1919) – współtwórca polskiej historii wychowania jako dyscypliny naukowej*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2005–2006, nr 21–22, s. 11–24.
- Wałęga A., *Lwowskie studia Stanisława Kota – droga do doktoratu*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2010–2011, nr 26, s. 37–58.
- Żongołowicz B., *Dzienniki 1930–1936*, oprac. D. Zamojska, Warszawa 2004.